

polityk szczegółowych przynosi duże korzyści rodzinom⁶.

Ze względu na główne cele można podzielić politykę rodzinną na tradycyjną i współczesną⁷. Tradycyjna jest ukierunkowana na rodzinę z dziećmi. Spełnia dwie funkcje: wspieranie (korygowanie) rozwoju demograficznego oraz przeciwdziałanie ubóstwu rodzin z dziećmi. Polityka współczesna mocniej akcentuje jakościowy aspekt rozwoju rodziny jako pierwszego i podstawowego miejsca kształtowania osobowości i systemu wartości człowieka. Istotne jest wyrównywanie szans rozwojowych dzieci z różnych środowisk, zapewnianie partnerstwa w rodzinie i umożliwianie rodzicom godzenia ról zawodowych i rodzinnych.

Jednym z najważniejszych instrumentów polityki państwa wobec rodziny jest prawo. Nasza Konstytucja umieszcza rodzinę na wysokiej pozycji, zapewniając jej ochronę (art. 18), a rodzinom wielodzietnym i niepełnym pomoc (art. 71). Prawa rodziny regulują kodeksy: rodzinny i opiekuńczy, karny oraz kodeks pracy. Ważnymi instrumentami są także świadczenia (zasiłki) pieniężne lub w naturze oraz system podatkowy (ulgi na dzieci, na określone grupy wydatków, kwota wolna od podatku, zwolnienia od podatku, wspólne rozliczanie się z małżonkiem lub dzieckiem).

Polityka rodzinna w Europie

Zanim zastanowię się nad polską polityką rodzinną, przedstawię pokrótce rozwój i stan polityki rodzinnej w Europie – wydaje się bowiem istotne, zwłaszcza po wejściu Polski do Unii Europejskiej, by rozumieć naszą na tle polityki europejskiej.

Zainteresowanie problematyką rodzinną datuje się w Europie na początek dwudziestego wieku. Badania przyczyn ubóstwa w Anglii i innych krajach na początku XX

wieku ukazały, że wymiar rodzinny stanowi czynnik determinujący pauperyzację. Płaca odpowiada produktywności pracownika w społeczeństwie przemysłowym, bez odniesienia do odpowiedzialności za rodzinę. To, co byłoby płacą odpowiednią dla osoby samotnej, stanowi próg ubóstwa dla osoby, która wykonuje tę samą pracę za tę samą cenę, ale ma rodzinę na utrzymaniu. Ekonomiczne mechanizmy polityki rodzinnej są więc potrzebne nie tylko, by zwalczać ubóstwo, ale także, by zrealizować zasadę „sprawiedliwości horyzontalnej” pomiędzy pracownikami, którzy niosą ciężar zadbania o potrzeby następnego pokolenia i tymi, którzy nie mają takiej odpowiedzialności.

Kolejny powód uzasadniający system polityki rodzinnej znajduje się w raporcie Marsha z 1943 roku. Twierdzi się w nim, że jeśli powszechna pomoc finansowa osobom posiadającym dzieci utrzymałaby się na dającym się obronić minimum, zastąpiłaby wszystkie inne świadczenia przeznaczone dla dzieci w ramach wielkiej różnorodności programów pomocy w utrzymaniu, zabezpieczeniu społecznym, zasiłków pracowniczych i przeznaczonych dla bezrobotnych. Zapewniłoby to pewną jednolitość i uprościłoby administrację systemu bezpieczeństwa społecznego.

Koncepcje powszechnych mechanizmów ekonomicznych pomocy rodzinie były dyskutowane w latach dwudziestych XX wieku w Anglii, Australii, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i w Lidze Narodów. Myśl dotycząca polityki rodzinnej ma więc w Europie Zachodniej już prawie stuletnią historię.

Obecnie nie można mówić o jednej europejskiej polityce rodzinnej, ponieważ w tej dziedzinie państwa członkowskie obowiązują zasadą pomocniczości, w myśl której „Unia działa tylko wtedy, gdy jej działanie jest skuteczniejsze niż działanie podejmowane na szczeblu narodowym, regionalnym lub lokalnym”. Zakłada się, że każde państwo europejskie we własnym interesie prowadzi swoją własną politykę rodzinną, którą określają: tradycja, doświadczenia społeczne i kultura właściwa każdemu narodowi. Niektóre tylko zagadnienia podejmowane są

⁶ B. Balcerzak-Paradowska, *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*, Warszawa 2004, IPiSS, s. 140.

⁷ S. Golinowska, *Polityka społeczna. Koncepcje – instytucje – koszt*, Warszawa 2000, Politekst, s.110.